

ASPECTE DIN ACTIVITATEA MUZEALĂ DESFĂȘURĂTĂ IN ZONA GHEORGHIEI INTRE ANII 1950—1973

de MARTIN TARISZNYAS

Activitatea muzeală din zona Gheorghieni a început acum aproape trei sferturi de secol. Prima colecție muzeală s-a organizat în jurul anilor 1900, fiind deschisă din anul 1907 și cuprinzând circa 2 000—3 000 de obiecte istorice și etnografice. Muzeul a fost amenajat în casa cea mai veche, datînd din 1758, a orașului. Din păcate, în timpul evenimentelor celui de-al doilea război mondial colecția a fost distrusă.

După eliberarea patriei noastre de sub dominația fascistă, din nou s-a ridicat problema organizării muzeului, și în anul 1950 s-a început o activitate intensă, acțiunea fiind patronată de autoritățile județene. Colectivul de organizare, compus din profesori, funcționari și studenți, a desfășurat o rodnică activitate privind recensămîntul obiectelor muzeale. Activitatea a devenit mai intensă din vara anului 1951, cînd Muzeul din Tîrgu Mureș a desemnat pe autorul acestor rînduri pentru îndrumarea activității. Numărul cercetătorilor voluntari a crescut esențial, atrăgînd și mulți muncitori și țărani.

La 16 mai 1952, fostul Sfat popular raional a decis înființarea Muzeului raional, iar fostul Comitet pentru Așezămintele Culturale a acordat sprijin bănesc, cu care au fost achiziționate unele materiale muzeistice (mobilier popular etc.).

În prima perioadă muzeul a fost găzduit în incinta Casei de cultură a orașului, iar în anul 1961 a fost pusă la dispoziția muzeului o clădire declarată monument istoric, devenind sediul definitiv.

În prezent Muzeul dispune de următoarele secții : 1. Științe naturale ; 2. Istorie, avînd în administrație și castelul feudal Lázár din comuna Lázarea ; 3. Artă plastică—„Gheorghieni în artele plastice“ ; 4. Etnografie, axată pe etnografia pădurii, dintre colecții aceasta fiind cea mai bogată.

În cele ce urmează vom prezenta două aspecte din activitatea noastră, și anume : prezentarea etnografiei pădurii și aspectele cercetării castelului feudal din Lázarea.

Zona Gheorghieni este unul dintre meleagurile patriei noastre, unde, în decursul istoriei, viața omului era foarte strîns legată de pădure. Într-un document din anul 1741 se spune că „silvicultura este singura din care putem obține cîștig“. Pădurea îndeplinește importante rosturi și în actuala viață economică, ca izvor de materie primă și atracție turistică. Pornind de la cele spuse anterior, Muzeul din Gheorghieni a fost profilat pe prezentarea etnografiei pădurii. Din acest motiv, în ponderea patrimoniului muzeal obiectele legate de silvicultură ocupă locul principal. Cronica variată oferită de acest ansamblu de probleme ne-a obligat la studierea tuturor ocupațiilor legate de pădure, dintre care amintim pe cele mai importante : Importanța pădurii în viața economică ; Schimbările învelișului de pădure, compo-

nența speciilor de copaci ; Raportul între pădure și așezările umane ; Formele de proprietate ; Culesul, vînatul, păstoritul și agricultura regiunilor muntoase ; Tehnicile de defrișare ; Transportul și valorificarea produselor lemnoase ; Rolul lemnului în gospodărie și în arta populară ; Aspecte folclorice ; Silvicultura modernă.

Totodată ne-am străduit la antrenarea unor obiective importante în circuitul muzeal. La 1 km de sediul muzeului există parcul dendrologic Csiky, avînd o suprafață de 13 ha, cuprinzînd toate speciile de copaci existente în zona Gheorghieni. În vederea valorificării acestui tezaur, colaboratori voluntari ai muzeului lucrează la elaborarea unei documentații.

Tehnicile de defrișare, doborîre, de apropiere și de transport de-a lungul veacurilor au dus la acumularea unui inventar variat de unelte, o mulțime de procedee tehnice și un vast material documentar. În expoziția muzeului nostru capitolul amintit ocupă o sală întregă, cuprinzînd diferite materiale documentare și unelte, dintre care amintim : căruța pentru transportul lemnului ; fotografia contemporană a canalului pentru transportul scîndurilor tăiate la joagărele din Valea Bicăjelului, construit în anul 1887. Pînă la data de mai sus Cheile Bicazului și Bicăjelului nu au fost străbătute de către om. Cartografierea zonei s-a executat în vederea construirii canalului. Tot aici este expusă prima fotografie referitoare la Lacul Roșu, din anul 1863, prezentînd și o plută.

În legătură strînsă cu acest capitol, s-a creat o secție în aer liber, amenajată în curtea Muzeului. În mărime originală sînt executate pluta, scocuri pentru transportul lemnului, precum și colibele destinate muncitorilor forestieri.

Un capitol foarte variat și complex îl constituie prelucrarea lemnului. Dintre aspectele cele mai bogate amintim : dulgheritul, dogăritul, rotăritul și jogăritul. În legătură cu jogăritul s-au întocmit mai multe lucrări științifice privind trecutul și tehnicile variate ale acestui meșteșug, ale cărui tradiții în zona Gheorghieni au rădăcinile în sec. al XVI-lea. Numărul joagărelor pînă la sfîrșitul sec. al XIX-lea se ridică aproape la 200. Concomitent cu dezvoltarea numerică se petrece și o dezvoltare tehnică. Am reușit să identificăm nouă tipuri de joagăre, care erau folosite în zonă. Importanța acestui meșteșug e dovedită și prin faptul că lista de prețuri eliberată de Dieta Transilvaniei, în anul 1626, într-un capitol separat, se ocupă cu prețul scîndurii din Gheorghieni. Din anul 1758 ne stă la dispoziție materialul unui proces privind construirea unui joagăr.

În cadrul patrimoniului muzeal un loc important îl ocupă „mehanisme” joagărelor. Tipul cel mai vechi, joagărul simplu, este prezentat în machetă, iar mecanismul joagărului cu disc este amenajat în curtea muzeului. Tot în acest capitol sînt prezentate produsele confecționate la joagăre. Răspîndirea joagărelor este înfățișată printr-o hartă istorică.

În comuna Voșlobeni, la pîrîul Heveder funcționează joagărul cu disc al familiei Benzce, construit în anul 1860, declarat monument istoric.

Pentru prezentarea tehnicilor moderne ale prelucrării lemnului, în curtea muzeului s-a amenajat un gater din anul 1908, iar în viitorul apropiat muzeul nostru va fi dotat cu o locomotivă forestieră și cu alte instalații legate de dezvoltarea industriei moderne a lemnului.

De asemenea la celelalte ramuri de folosire a lemnului ne-am străduit să prezentăm cît mai complet meșteșugurile legate de prelucrarea lemnului, dulgheritul etc. Lemnul a jucat un rol important în gospodărie și amenajarea locuinței. În consecință, sînt prezentate : mobilierul popular, agricultura, păstoritul, torsul și țesutul etc., respectiv aspectele acestora legate de folosirea lemnului.

O bună parte a produselor lemnoase a fost valorificată în localități mai îndepărtate. Traseele plutăritului s-au întins pînă la Galați, Constanța, Arad, Seghedin, Belgrad etc. Alte produse au fost transportate în regiuni mai apropiate. Această problemă este reflectată în cadrul secției de istorie prin obiecte autentice, hărți și fotocopii ale documentelor.

Deoarece zona Gheorghieni este unul din peisajele patriei noastre unde și în prezent în viața economică o pondere principală îl ocupă exploatarea și prelucrarea lemnului, am pus un deosebit accent pe strîngerea și prezentarea materialelor referitoare la această perioadă, care va fi reflectată în cadrul expoziției „Aspecte din trecutul mișcării muncitorești și al industriei moderne a lemnului în zona Gheorghieni”. În cadrul acesteia prezentăm obiecte și documente autentice legate de această temă. O problemă mai amplă este prezentarea în aer liber. În acest sens un gater „Langfelder 24” este deja instalat și sperăm că în viitorul apropiat putem achiziționa și celelalte mecanisme. În această privință ne bazăm pe sprijinul Ministerului Industriei Forestiere și al întreprinderilor din cadrul acestui minister, care, prin predarea unor mecanisme uzate, pot să contribuie la îmbogățirea patrimoniului muzeal pentru epoca modernă. În cadrul acestei expoziții am prevăzut, în limita posibilităților, amenajarea tuturor mecanismelor folosite în industria prelucrării lemnului. Totodată, acordăm atenție deosebită studierii celorlalte aspecte etnografice și istorice legate de silvicultură.

În administrația și folosirea Muzeului din Gheorghieni se află castelul feudal din comuna Lăzarea, unul dintre monumentele foarte valoroase ale patriei noastre. În zona castelului cercetările arheologice au scos la iveală urmele unor așezări din epoca bronzului și din epocile următoare.

Construirea castelului a început în mijlocul sec. al XV-lea, cu clădirea unui turn de locuit, care în jurul anilor 1532 a fost lărgit și transformat în conac, iar planul actual a fost format la mijlocul sec. al XVII-lea. Ultimele construcții au fost executate la mijlocul sec. al XVIII-lea. Din rezultatele cercetărilor reiese că este vorba despre un proces continuu de construcție, adică aproape în fiecare an s-a adăugat sau s-a demolat ceva. La lucrări au participat o mulțime de meșteri din întreaga regiune, deci acest complex de mare valoare este rezultatul strădaniilor comune ale iobagilor români și maghiari.

De castel sînt legate importante evenimente istorice. În anul 1538 a poposit aici domnitorul Petru Rareș, în 1650 aproape întregul an a stat la castel Mihnea Vodă din Muntenia, iar între anii 1580—1586 și-a petrecut aici copilăria Gabriel Bethlen, care mai tîrziu a devenit principele Transilvaniei. În sec. al XVI-lea multe momente importante ale mișcărilor țărănești din Secuime se leagă de acest monument, reprezentant al stilului renașterii, înzestrat cu o mulțime de elemente decorative.

Toate acestea au determinat Muzeul din Gheorghieni să efectueze cercetări istorico-arheologice referitoare la acest castel, care au început în vara anului 1963 și sînt în curs de executare și în prezent. Din cercetările întreprinse cu colaborarea specialiștilor din cadrul Academiei R.S.R. — Filiala Cluj-Napoca, de la muzeele din Tg. Mureș, Cristuru-Secuiesc, Miercurea-Ciuc etc. a rezultat un bogat material privind istoricul zonei Gheorghieni, mai ales pentru perioada 1400—1848, și au creat posibilitatea restaurării acestui complex. S-a descoperit un bogat material arheologic din sec. XII—XIV, mai ales din sec. XVII—XVIII. Majoritatea este ceramică (sfărîmături de vase și cahle pentru sobe de teracotă). Concomitent s-au descoperit o serie de fundații și s-au lămurit o mulțime de probleme privind istoria arhitecturii, orînd posibilitatea periodizării unor corpuri de clădiri. Paralel cu acestea s-au studiat elementele decorative, realizate în mare proporție de către meșteri locali, cu

materiale locale, de pildă vopseaua roșie a fost confecționată din pământ roșu care se găsește în apropiere. Analiza geologică a materialelor de construcție a dovedit că materialele erau transportate din tot cuprinsul moșiilor Lázár, care cuprindeau teritoriul situat între Toplița și Sindemnic-Ciuc.

În arhivele din Cluj, Tg. Mureș, Miercurea-Ciuc se află bogate fonduri, care oglindesc istoricul moșiilor, al regiunilor învecinate, precum și aspecte importante ale construirii castelului. Dintre toate cel mai valoros este inventarul din 1742, păstrat în Arhivele Statului din Tg. Mureș, descriind în 100 de pagini castelul, iar în 600 de pagini moșiile din zona Gheorghieni-Cășin-Ciuc. Acest document constituie o bază importantă pentru proiectarea restaurării.

Lucrările de protejare și restaurare au fost începute în anul 1966. De atunci s-au restaurat trei corpuri de clădiri, temnița, bastionul capelei și bastionul berzelor, care în prezent servesc pentru scopuri expoziționale. În bastionul capelei s-a amenajat expoziția de artă plastică „Gheorghieni în artele plastice”. În decursul secolelor peisajul regiunii Gheorghieni a fost inspiratorul unor serii de lucrări artistice. Avem cunoștință despre activitatea creatoare a cel puțin 100 de artiști plastici numai pînă în 1944, iar după eliberarea patriei noastre de sub dominația fascistă o mulțime de artiști tineri au creat în zona noastră. În consecință, am solicitat acestor artiști să doneze cîte 1—2 lucrări pentru această expoziție permanentă. La apelul nostru au răspuns 21 de artiști plastici, donînd 25 de lucrări. În viitor vom dezvolta această colecție. Lucrările plastice vechi, pe care nu avem posibilitatea de a le obține, le vom reproduce. Între propunerile de valorificare a castelului figurează amenajarea unei case de creație, care ar putea contribui la îmbogățirea colecției.

După informațiile primite de la DMIA, ritmul lucrărilor de restaurare se va accelera, fapt care va crea condiții prielnice pentru valorificarea acestui tezaur. O parte a castelului va fi destinată Secției de istorie a Muzeului din Gheorghieni; se propune amenajarea unei săli comemorative legată de viața personalităților marcante, care au poposit la castel. Expoziția „Geologia castelului și a împrejurimilor” se va dezvolta.

În zona noastră de activitate, în ultimii ani s-au înființat mai multe colecții muzeale sătești, aparținînd unele de școlile din comuna respectivă, altele de Centrul de îndrumare județeană a creației artistice, de cămine culturale sau direct de Muzeul din Gheorghieni. Îndrumarea metodică a acestor colecții constituie o sarcină importantă pentru noi și de multe ori întîmpinăm greutăți, mai ales în cazul colecțiilor care nu aparțin direct de muzeu. Avînd în vedere specificul local, condițiile materiale și rezultatele cercetărilor întreprinse pînă în prezent am propus profilarea acestor colecții. Propunerile în bună parte au fost acceptate de cei în cauză. De exemplu, colectivul din Remetea face cercetarea plutăritului de pe Mureș, cei din Suseni pun accent deosebit pe studierea artei populare etc.

Colecția comunală din comuna Joseni constituie o secție a Muzeului din Gheorghieni. Aici, încă din prima perioadă a organizării s-a pus un deosebit accent pe specificul local, și anume prezentarea aspectelor legate de pădure. Colecția, amenajată în trei săli, prezintă păstoritul, agricultura regiunilor muntoase, exploatarea lemnului etc. Numărul obiectelor depășește 700. Exemplul colecției comunale din Joseni dovedește că și în comune există condiții prielnice pentru amenajarea secțiilor muzeale, mai ales dacă — așa cum s-a procedat în comuna Joseni — organele locale sprijină acțiunea cu entuziasm și asigură condiții materiale corespunzătoare.

În cele de mai sus am prezentat cîteva aspecte din activitatea muzeului nostru.

**DES ASPECTS DE L'ACTIVITÉ DE MUSÉE DÉPLOYÉE
DANS LA ZONE DE GHEORGHINI ENTRE 1950—1973**

— Résumé —

À Gheorghieni le premier musée a été ouvert en 1907 avec un matériel riche. Malheureusement, au cours de la deuxième guerre mondiale, tout le matériel a été détruit.

Après la Libération, en 1950 la nouvelle activité organisatrice se met en marche. Depuis ce temps, le musée de Gheorgheni passait par un développement puissant. Au bassin de Gheorghieni sont en cours des recherches historiques, ethnographiques et d'histoire naturelle de vaste envergure. Celles-ci s'aboutissent à un matériel de documentation varié en collectant plus de dix mille d'objets.

Le présent mémoire expose le développement du musée de Gheorgheni, allant jusqu'en 1973. En celui-ci, une place importante occupe la présentation de l'histoire et de l'ethnographie de l'utilisation du bois dans l'exploitation forestière.

Notre musée, au premier chef, est spécialisé pour la présentation de ces problèmes.

Une part organique de l'activité de muséologie constitue aussi les recherches du château renaissance de Lăzarea.

Le mémoire, en outre de ci-dessus, aussi présente des mouvements d'un autre genre de l'activité du musée, par exemple la protection des monuments historiques, l'activité pédagogique, l'organisation des musées communaux etc.